

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรียงลำดับเนื้อหาไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 1.2 ประเภทและรูปแบบของการมีส่วนร่วม
 - 1.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม
 - 1.4 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 - 1.5 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. องค์ประกอบหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
 - 2.1 ความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในโรงเรียน
 - 2.2 ความเชื่อมั่นในตนเองที่จะเข้าร่วมปฏิบัติงาน ในโรงเรียน
 - 2.3 ความคาดหวังในผลที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในโรงเรียน
3. บทบาทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. ขอบข่ายการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษา

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาจำนวนหลายฉบับพบว่า การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมจะนิยามตามจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาหรือตามกรอบที่กำหนดในการวิจัย โดยมีนักการศึกษาและนักวิจัยหลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ติน ปรัชญะฤทธิ (2533 : 624) สรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้องหรือการเข้าไปมีส่วนมีเสียงในการกำหนดนโยบายไปปฏิบัติ ตลอดจนเข้าไปพิจารณาตรวจสอบของนโยบาย เพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงเป็นนโยบายในครั้งต่อไป

นิคม สมสงวน (2544 : 4) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้อง ทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุ~~เรา~~ใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ความหมายข้างต้นนี้แล้ว นิรันดร์ จงวุฒิเวช ยังได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้อีกหนึ่งหนึ่งในรูปของสมการว่า

$$\begin{aligned} \text{การมีส่วนร่วม} &= \text{ความร่วมมือร่วมใจ} + \text{การประสานงาน} + \text{ความรับผิดชอบ} \\ \text{Participation} &= \text{cooperation} + \text{coordination} + \text{responsibility} \end{aligned}$$

โดยให้ความหมายของการร่วมมือร่วมใจว่า หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงาน ร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน หมายถึง ~~ห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์~~ที่มีประสิทธิภาพในการกระทำ กิจกรรมหรือการงาน

ความรับผิดชอบ หมายถึง ~~ความรู้สึกผูกพัน~~ในการทำงานและในการทำให้เชื่อถือ ไว้วางใจ

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540 : 12) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการปฏิบัติ และการรับผิดชอบในเรื่อง ต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อตัวประชาชน

จรัส นวลน้อม (2540 : 248) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของกลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็น ตรงกันและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน กิจกรรมของโครงการหนึ่งเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้กำหนดไว้

ไวท์ (ลักษณะ นักร้อง. 2538 : 38 ; อ้างอิงจาก White. 1982. **Why Community Participation a Discussion of the Argument.** p.18) ได้ให้ความหมายโดยกล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 4 มิติด้วยกัน คือ มิติที่หนึ่งคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไร ควรทำ และทำอย่างไร มิติที่สอง คือ การมีส่วนร่วมเสียดสีในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตาม ที่ได้ตัดสินใจ มิติที่สามคือ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และมิติที่สี่คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

โคเฮิน และอัฟฮอฟฟ์ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร. 2540 ; อ้างอิงจาก Cohen and Uphoff. 1980. **World Development.** p. 223) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมคิดริเริ่ม และการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการ

ประเมินผล และการมีส่วนร่วมรับประโยชน์

อลิน รพีพัฒน์ (2531 : 30) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ค้นหาปัญหา การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติการ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวของประชาชนเอง ประชาชนเป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ไม่ใช่ที่เราได้กำหนดไปแล้วทำให้ประชาชนเข้าร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งทุกอย่างต้อง เป็นของประชาชนที่คิดขึ้นมา

พิภพ ธงไชย (2528 : 260) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ปรัชญา และแนวทางการบริหารกลุ่มตัวเอง เป็นกระบวนการที่มนุษย์สามารถจะกระทำการเปลี่ยนแปลง และควบคุมสภาพแวดล้อมของตนเอง เพราะประชาชนนั้นไม่ใช่วัตถุหรือสิ่งที่จะถูกกระทำการ เขาไม่ใช่ผู้ที่จะถูกพัฒนาหรือถูกผู้อื่นสั่งสอนได้ แต่ประชาชนเท่านั้นที่จะพัฒนาและเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดไตร่ตรอง หาทางเลือกการแก้ปัญหาและการลงมือกระทำเองจากข้อจำกัดต่าง ๆ และเพิ่มทักษะตนเองในการควบคุมสภาพแวดล้อมด้วยตนเอง

สำเนา เลียบมา (ดิเรก สายศิริวิทย์. 2545 : 32 ; อ้างอิงจาก สำเนา เลียบมา. 2544. ความพร้อมต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. หน้า. 20) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีความสำคัญ และมีความจำเป็นมากต่อการสำเร็จของการพัฒนาชุมชน ดังนั้น ประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมตามกระบวนการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมในการปฏิบัติงานทุกระยะ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 43) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้คิดริเริ่ม พิจารณาตัดสินใจ ปฏิบัติและรับผิดชอบในเรื่องที่มีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้นั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญสองประการ คือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการพัฒนานั้นต้องนำไปสู่การช่วยตนเองได้ ซึ่งได้แก่ ทำโดยประชาชนเอง ผลประโยชน์เป็นของประชาชน และประชาชนสามารถดำเนินการพัฒนาได้ด้วยตนเอง

วีรวัฒน์ ไชยคำมิ่ง (2534 : 39) ให้ความหมายว่า การที่ประชาชนโดยปัจเจกชนและกลุ่มบุคคลให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ ร่วมมือ และตัดสินใจในการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย นโยบาย และแผนจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนอย่างเป็นทางการ

ประวิทย์ เพชรมี (2537 : 11-12) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) แต่ก็มิได้หมายความว่าจะเป็นการตัดสินใจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงาน (Implementation) ด้วยเช่น ในการจัดองค์กร

การพัฒนา และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมิน (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย

ปรัชญา เวสารัชช (สุทัศน์ วัฒนสุทธิ, 2544 : 27 ; อ้างอิงจาก ปรัชญา เวสารัชช, 2528. รายงานการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. หน้า. 3) ต้องครอบคลุมในประเด็นดังต่อไปนี้ด้วย

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคมได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่กระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องกับโดยความสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผน การดำเนินโครงการ และการแบ่งสรรประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

3. การมีส่วนร่วมเป็นการเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนร่วมกระทำ และทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ประชาชนที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าว

4. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะทางเศรษฐกิจของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

สรุปแนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ดังตาราง 1

ตาราง 1. สรุปแนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

นักวิชาการ	การมีส่วนร่วม												
	ร่วมดำเนินการ	ร่วมคิดและกำหนด	ร่วมประเมินผล	ร่วมแก้ไขปรับปรุง	ร่วมประสานงาน	ร่วมรับผิดชอบ	ร่วมตัดสินใจ	ร่วมรับผิดชอบโยชน์	ร่วมวางแผน	ร่วมดำเนินงาน	ร่วมแก้ปัญหา	ร่วมบริหาร	ร่วมสนับสนุน
คิน ปรัชญพฤทธิ	/	/	/	/									
นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์	/				/	/							
ชูชาติ พ่วงเสมอจิตร		/					/	/					
จรัส นิ่มนวล	/	/	/										
อเลสแซนทร์ ทีไวก์	/		/				/	/					
โกเฮน และอับฮอฟ	/	/	/				/	/	/				
อกิน ระพีพัฒน์	/	/				/	/				/		
พิภพ ธงไชย	/	/					/				/	/	
พิวัฒน์ สุจำนงก์	/	/					/		/				
ยุวัฒน์ วุฒิเมธี	/	/				/	/		/				
วีรวัฒน์ ไชยกำมิ่ง	/	/					/						/
ประวิทย์ เพชรรมี	/	/	/				/	/					
ปรัชญา เวสารัชช์	/	/								/			
รวม	12	11	5	1	1	3	9	4	3	1	2	1	1

จากความหมายของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของนักวิชาการ จำนวน 13 คน สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ให้สำเร็จ อันจะทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษา และถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้นำมาจัดทำเป็นตารางสังเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และจัดรวบรวมเพื่อให้เหมาะสมกับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยพิจารณาจาก

ความถี่ของตารางและจัดหมวดหมู่แนวคิดที่ใกล้เคียงกัน พร้อมผนวกกับขอบข่ายการบริหารงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาใน 6 งาน ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและพัสดุ งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หมายถึง การแสดงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการร่วมคิด ตัดสินใจและดำเนินงานในงานด้านต่าง ๆ

1.2 ประเภทและรูปแบบการมีส่วนร่วม

ประเภทของการมีส่วนร่วม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540 : 270-270) พิจารณาในแง่ประเด็นของการมีส่วนร่วมแล้วจะพบว่ามีด้วยกันหลายลักษณะดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยคู่ที่กิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งในการติดต่อผู้อื่นในการประท้วงการเป็นสมาชิกหัวคะแนนให้พรรคการเมือง เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากระดับการบริหาร บราวอันท์ และไวท์ (Buyana and White) ซึ่งให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ในระดับแนวราบเป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จริงจัง การมีส่วนร่วมในแนวดิ่งเป็นการมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่ามีผลประโยชน์มากกว่า และการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องทั้งแนวดิ่งและแนวราบ

3. การมีส่วนร่วมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีอำนาจ และควบคุมตามแนวความคิดของอาร์นสไตน์ (Arnstein) ซึ่งได้แบ่งการเข้ามามีส่วนร่วมไว้ 8 กลุ่ม คือ

3.1 กุศโลบาย (Manipulation) เป็นการเข้ามาเพียงเพื่อประชาสัมพันธ์ตนเอง ไม่ได้หวังการมีส่วนร่วม

3.2 การรักษา (Therapy) คล้าย ๆ กับกุศโลบายแต่เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน และมีพฤติกรรมตามที่ผู้ต้องการเท่านั้น

3.3 การบอกกล่าว (Informing) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย

3.4 การให้คำปรึกษา (Consultation) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามคอยพิจารณาถึงข้อคิดต่าง ๆ แต่ไม่ได้บังคับให้ผู้ตามต้องทำตามการมีส่วนร่วมของผู้ตาม

3.5 การปลอบโยน (Placation) มีลักษณะเหมือนกับการเห็นอกเห็นใจปล่อยตามแต่ใจนั้น ไม่ได้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติตามเลย

3.6 การเป็นหุ้นส่วน (Partnership) หมายถึง การมีส่วนร่วมนั้นจะมีลักษณะการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันตัดสินใจมากขึ้น

3.7 การมอบอำนาจ (Delegated power) เป็นการที่ผู้นำมอบอำนาจให้ผู้ตามปฏิบัติแทน ซึ่งเป็นการเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของผู้ตามมากขึ้น

3.8 อำนาจและการควบคุม (Power and control) อยู่ในมือของผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วม

และกำหนดบทบาทอย่างแท้จริง

นักการศึกษาและนักวิชาการได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันในลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจว่าจะศึกษาในด้านใด เช่น

ดิน ปรัชญพหุทธิ (ประวิทย์ นิกพฤกษ์. 2545 : 15 ; อ้างอิงจาก ดิน ปรัชญพหุทธิ. 2533 : 631) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วม 10 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at meeting)
2. การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (Financial contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on committee)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม หรือผู้เริ่มการ (Entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employers)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material contribution)

เจมส์คัล ปีนทอง (2533 : 11-13) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทว่ามีอยู่ 4 ขั้นตอนด้วยกันคือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ดิน ปรัชญพหุทธิ (2533 : 634) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

1. ขั้นกำหนดความต้องการ
2. ขั้นวางแผนดำเนินการ
3. ขั้นตัดสินใจ
4. ขั้นดำเนินการ
5. ขั้นติดตามงาน

ยูว์ฌน ฌูฌิเมธิ (2524 : 12) กล่าวถึงหลักการการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หลักความร่วมมือของประชาชนที่สำคัญยิ่งก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและจริงใจ ทั้งนี้ด้วยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา (Education) การร่วมพิจารณา

(Consensus) และการตกลงใจร่วมกัน (Consent) ในการแก้ปัญหาหรือการวางโครงการต่าง ๆ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้มีสิทธิและเสมอภาคกันในอันที่จะรับผิดชอบในสังคมประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และรับผิดชอบต่อ

องค์การอนามัยโลก (นิลม สมสงวน. 2544 : 9-10 ; อ้างอิงจาก World Health Organization, 1981.) ได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริงนั้นจะต้องประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผล และประการสำคัญคือ การตัดสินใจด้วย

2. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงินและการบริหาร

3. การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเอง และการควบคุมทางสังคม

4. การได้รับประโยชน์ (Obtaining benefits) ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวในสังคมหรือวัตถุประสงค์ก็ได้

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม มีผู้เสนอแนวคิดไว้เป็นระบบ คือ

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (อุทัย บุญประเสริฐ. 2542 : 114-115 ; อ้างอิงจาก Cohen and Uphoff. 1980 : 223) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making)

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation)

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผล (Benefits)

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

เจมส์ คี ปีบทอง (2533) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงน่าจะมีใน 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

- ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540 : 25) จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมเป็น 4 ขั้นตอน คือ
- ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ
 - ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน
 - ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ
 - ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ

กล่าวโดยสรุปรูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ควรจะมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล จึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ

1.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมจัดได้ว่าเป็นการสะท้อนถึงเสรีภาพทางการเมืองที่ชาวชนบทสามารถเข้ามาทำาการตัดสินใจและเป็นช่องทางให้สามารถสะท้อนปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตรงประเด็นและเป็นการควบคุมระบบราชการให้สนองความต้องการของประชาชนมากขึ้น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2538 : 117) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนน่าจะมี ความสัมพันธ์สูงกับสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาชนบท

ระบบการมีส่วนร่วม (Participative group) ดิน ปรีชญพฤทธิ (2534 : 40) ได้กล่าวถึง ผลจากการวิจัยเชิงประจักษ์ของลิเคิร์ต (Likert) พบว่า หากหน่วยงานธุรกิจพยายามใช้ระบบที่เปิดโอกาสให้พนักงานได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเพียงใด ก็ยิ่งทำให้ผลผลิตของงานดีขึ้นและงานนั้นมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กรมากขึ้นเพียงนั้น นอกจากนี้องค์กรยังสามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้อีกด้วย

จรัส นวลน้อม (2540 : 249) การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา พัฒนากิจกรรมสำคัญที่ต้องทำก็คือ ผลักดันให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation) ในการดำเนินงานพัฒนา ทั้งนี้ก็เนื่องจากหลักสำคัญที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นความต้องการ และเจตคติของประชาชน ถ้าประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและวางแผนพัฒนาแล้วจะทำให้ประชาชนยอมรับแผนงานโครงการพัฒนานั้น ๆ เป็นการสร้างประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน คือ การที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

ธงชัย สันติวงษ์ (2530 : 420) กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ขององค์กร ย่อมทำให้พนักงานรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญต่อองค์กร การให้พนักงานมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร จะเป็นสิ่งช่วยให้พนักงานมีโอกาสตอบสนองสิ่งสูงใจของตนได้ การให้มีส่วนร่วมในการบริหารมิใช่จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานเท่านั้นแต่ยังจะเป็นประโยชน์สำหรับฝ่ายบริหารอีกด้วย การที่ผู้บริหารได้ทราบความคิดเห็นของพนักงานก็ย่อมช่วยให้

ชชาติ ผ่วงสมจิตร์ (2540 : 25) จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ

กล่าวโดยสรุปรูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ควรจะมีส่วนตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล จึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ

1.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมจัดได้ว่าเป็นการสะท้อนถึงเสรีภาพทางการเมืองที่ชาวชนบทสามารถเข้ามาทำการตัดสินใจและเป็นช่องทางให้สามารถสะท้อนปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตรงประเด็นและเป็นการควบคุมระบบราชการให้สนองความต้องการของประชาชนมากขึ้น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2538 : 117) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนน่าจะมีความสัมพันธ์สูงกับสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาชนบท

ระบบการมีส่วนร่วม (Participative group) ดิน ปรัชญพฤทธิ์ (2534 : 40) ได้กล่าวถึงผลจากการวิจัยเชิงประจักษ์ของลิเคิร์ต (Likert) พบว่า หากหน่วยงานธุรกิจพยายามใช้ระบบที่เปิดโอกาสให้คนงานได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเพียงใด ก็ยิ่งทำให้ผลผลิตของงานดีขึ้นและคนงานมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กรมากขึ้นเพียงนั้น นอกจากนี้องค์กรยังสามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้อีกด้วย

จรัส นวลนิ่ม (2540 : 249) การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาพัฒนากิจกรรมสำคัญที่ต้องทำก็คือ ผลักดันให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation) ในการดำเนินงานพัฒนา ทั้งนี้ก็เนื่องจากหลักสำคัญที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นความต้องการ และเจตคติของประชาชน ถ้าประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและวางแผนพัฒนาแล้วจะทำให้ประชาชนยอมรับแผนงานโครงการพัฒนานั้น ๆ เป็นการสร้างประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน คือ การที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

ธงชัย สันติวงษ์ (2530 : 420) กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้คนงานเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ขององค์กร บ่อมทำให้คนงานรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญต่อองค์กร การให้คนงานมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร จะเป็นสิ่งช่วยให้คนงานมีโอกาสตอบสนองสิ่งสูงใจของตนได้ การให้มีส่วนร่วมในการบริหารมิใช่จะเป็นประโยชน์สำหรับคนงานเท่านั้นแต่ยังเป็นประโยชน์สำหรับฝ่ายบริหารอีกด้วย การที่ผู้บริหารได้ทราบความคิดเห็นของคนงานก็ย่อมช่วยให้

สามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้องยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้น ทำให้ประชาชนได้ทำงานร่วมกัน และเรียนรู้ถึงทักษะหรือความคล่องแคล่วในการจัดการชุมชนในขณะที่ได้ร่วมงานการพัฒนาชุมชนของตน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2537 : 186) กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคม (Social institution) เช่นเดียวกับบ้านเป็นตัวแทนของสถาบันครอบครัวหรือวัดเป็นตัวแทนของสถาบันศาสนา โรงเรียนเป็นหน่วยงานที่สังคมจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของสังคมในด้านให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกและสังคมนั้น ๆ ดังนั้นภารกิจของโรงเรียนคือ การให้บริการทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องความต้องการของสังคม วิธีการหนึ่งที่จะทราบความต้องการของสังคมก็คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาเป็นวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาของชาติ

แฮค แคนคอลลี และเรย์ (Hack, Candoli and Ray, 1995 : 261) กล่าวว่า ความต้องการมีส่วนร่วมในปัจจุบันมีมากขึ้นเรื่อย ๆ และมากกว่าในอดีตที่ผ่านมาจะเป็นหลังสำคัญที่ขับเคลื่อนที่เข้ามาสู่ระบบบริหารในโรงเรียนอย่างรวดเร็ว โดยการวางแผนให้ผู้ปกครอง ประชาชน นักเรียน ทีมงาน และคณะกรรมการของโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างง่ายและสะดวกมากขึ้น

การสร้างองค์กรคุณภาพ (Quality organization) ผู้บริหารจะต้องสร้างนิสัยแห่งคุณภาพที่เป็นพื้นฐานเสียก่อน ประกอบด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสภาพแวดล้อมที่ทำงานและวิธีการทำงาน โดยจัดกิจกรรม 5 ส อย่างจริงจังต่อเนื่อง การทำงานเป็นทีมองค์กรต้องสร้างบรรยากาศและสนับสนุนการทำงานเป็นทีมการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ทีมงานต้องปรับปรุงด้วยความจริงใจ การมุ่งที่กระบวนการ และมีการควบคุมคุณภาพของกระบวนการ การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ทักษะในอาชีพ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลา สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2543 : 9) การมีส่วนร่วม การให้ทุกคนมีส่วนร่วมจะทำให้รักและผูกพันกับงาน อันจะนำไปสู่จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ มีเป้าหมายการพัฒนาสถานศึกษาไปสู่การประกันคุณภาพการศึกษา มีรูปแบบการบริหารจัดการที่มุ่งการบริหารระบบคุณภาพ พร้อมทั้งให้ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการกำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา

กิบสัน อีแวนเชอรัวิช และดอนเนลลีย์ (Gibson, Ivancevich and Donnellally, 1994 : 201) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จ ถ้าบุคคลไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย มีโอกาสน้อยที่งานนั้น ๆ จะประสบความสำเร็จตามที่กำหนดไว้

ประไพ อุดมทัศนีย์ (2530 : บทคัดย่อ) ศึกษาพบว่า การสนับสนุนและให้ความร่วมมือของผู้นำในหมู่บ้านเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับผลสำเร็จของการปฏิบัติงาน โดยที่หากการสนับสนุนหรือร่วมมือสูงมากความสำเร็จในการปฏิบัติงานก็มีอยู่มาก ในทางกลับกันการสนับสนุนหรือร่วมมือที่น้อยของผู้นำชุมชนจะส่งผลให้การปฏิบัติงานไม่ประสบผลเท่าที่ควรจะเป็น (กรณีบ้านแม่วิดน้อย)

จากแนวคิดของนักวิชาการและนักวิจัยได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรในแนวทางเดียวกัน โดยมีความเห็นร่วมกันว่าการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรด้วยความเต็มใจจะทำให้องค์กรมีการพัฒนาประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นสรุปได้ว่า การพัฒนาองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาชนบท การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาบริษัทห้างร้านหรือโรงงานอุตสาหกรรม การบริหารงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมจะเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน และถาวร

1.4 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับ 2) พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายว่าด้วยการศึกษาของประเทศ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 เป็นต้นมา มีสาระสำคัญที่ใช้เป็นหลักในการปฏิรูปการศึกษาของชาติ ทั้งในส่วนที่เป็นความมุ่งหมาย หลักการของการจัดการศึกษา สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา การบริหารและจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู ศึกษานิเทศก์และบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

มาตรา 8(2) การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มาตรา 9(2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (6) การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

มาตรา 24(6) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ
ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรค
หนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอัน
พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ
และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหา
ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้
สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ
งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริม
สนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน
ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์ และหรือ
ผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในเขตพื้นที่ และผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการ
และกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่งให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎ
กระทรวง ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา

มาตรา 57 ให้นำหน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมาจัดตั้งเป็น
คณะกรรมการการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าว
มาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สิน
ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน
องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นมาใช้จัด
การศึกษาดังนี้

1. ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด

2. ให้นำบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุน การลดหย่อนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 10-11) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาและปัจจัยสร้างเสริมการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา การกระจายอำนาจใช้แผนยุทธศาสตร์เปิดโอกาสการมีส่วนร่วม ประกันคุณภาพ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ปัจจัยสร้างเสริมการเรียนรู้ กว้างผู้นำทางการสอนเข้มแข็ง ความคาดหวังผลสัมฤทธิ์สูง จุดเน้นทางการสอน บรรยากาศแวดล้อมที่เกื้อกูล ติดตามความก้าวหน้า การมีส่วนร่วม เวลาที่ใช้ในการเรียนรู้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ทุกฝ่ายได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จนถึงขั้นกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับ 2) พ.ศ. 2545 จำนวนหลายมาตรา พร้อมทั้งกำหนดการมีส่วนร่วมเป็นยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

1.5 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนนับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมการพัฒนาใด ๆ ก็ตาม หากประชาชนไม่มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ และลงมือดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองแล้ว กิจกรรมนั้นก็อาจจะสำเร็จและดำรงอยู่ได้ แต่ถ้าหากว่าประชาชนมีความรู้สึกมีความเข้าใจในกระบวนการอย่างถ่องแท้ สามารถมองเห็นและคาดหวังไว้ในประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งยังรับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอจนเกิดความตระหนักในปัญหาของตนเอง คำนึงหาทางแก้ไขเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จนเกิดการตัดสินใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนของกิจกรรม พร้อมทั้งจะช่วยให้พัฒนาขีดความสามารถของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาซึ่งนับเป็นกระแสหนึ่งที่กำลังได้รับการยอมรับมากขึ้นในปัจจุบัน เพราะจะเป็นทางออกสำหรับการจัดการศึกษาในอนาคต แต่การมีส่วนร่วมดังกล่าวยังคงดำเนินไปในลักษณะที่ไม่ค่อยมีความหมายเท่าใดนัก เพราะการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ของประชาชนตกอยู่ในสภาวะมีส่วนร่วมน้อย การร่วมเป็นไปเพื่อประโยชน์ของฝ่ายการจัดการศึกษา ประชาชนเพียงแต่เข้าไปสนับสนุนให้ความช่วยเหลือปฏิบัติตามความต้องการของโรงเรียน สำหรับ ชัมซัน และอิงสตรอม (Sumption and Engstrom, 1966 : 24) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียนว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐาน เพราะโรงเรียนเป็นของประชาชนทุกคน การดำเนินงานของโรงเรียนจึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ทั้งในฐานะผู้ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือร่วมมือ และรับบริการจากโรงเรียน นั่นคือ โรงเรียนชุมชน ตามแนวคิดที่ว่า “โรงเรียนของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน”

ประกอบ กุปรัตน์ (2528 : 81-95) ได้เสนอว่า ตั้งแต่เริ่มการจัดการศึกษาจนถึงปัจจุบัน นับได้ว่าขยายขอบเขตของการศึกษาออกไปอย่างกว้างไกล ด้านับความสำเร็จของการจัดการศึกษาของประเทศจากจำนวนประชากรที่กำลังได้รับการศึกษา อาจกล่าวได้ว่าในช่วง 100 ปี แห่งการพัฒนาการศึกษาสมัยใหม่ ประเทศไทยได้ก้าวหน้าไปมากพอสมควร แต่เมื่อพิจารณาถึงเชิงคุณภาพแล้วการจัดการศึกษาของประเทศไทยได้เติบโตพร้อมกับปัญหานานัปการ ปัญหาที่สำคัญที่สุดที่พบคือ ปัญหาการจัดการศึกษาที่มีได้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและประเทศอย่างจริงจัง การจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นหากจัดให้เหมาะสมแล้วเป็นที่แน่นอนว่าย่อมยังประโยชน์อย่างมาก เช่น ชาวบ้านในฐานะที่เป็นผู้รับบริการย่อมต้องรู้ว่าเขาและบุตรหลานต้องการอะไรจากการศึกษาและอะไรที่เขาไม่ต้องการ เขาจะเกิดความรู้สึกมีอำนาจและมีส่วนร่วมในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ซึ่งจะนำไปสู่ความรับผิดชอบและเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานของปัจจุบันในแง่การเมือง จะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในการปกครองตนเอง การจัดการศึกษาจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะประชาชนจะตระหนักในค่าแรงที่เขาได้นำมาเป็นค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ซึ่งจะเป็นตัวควบคุมการดำเนินงานในระบบราชการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะก่อให้เกิดการวางแผนอย่างรอบรอบและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนหรือสังคม และยังเป็นการเปิดโอกาสให้มีการใช้แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษามากขึ้นอีกด้วย

สุรพล บัวพิมพ์ (2536 : 55) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการพัฒนาว่า แม้ว่าแนวคิดในการใช้การศึกษาเป็นแนวทางในการพัฒนามีมานานนับศตวรรษแล้ว แต่ผลของความคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติก็มีได้ทำให้สภาพปัญหาลดระดับลงได้ กลับเปลี่ยนรูปปัญหาและความ

รุนแรงของปัญหาไปอีกระดับ การพัฒนาไม่ว่าระดับโลกหรือระดับประเทศขึ้นอยู่กับศักยภาพของ การแสวงหาความรู้ การปรับการใช้ความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่ที่ก้าวหน้า การวางแผน และ แผนปฏิบัติการเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากร ทำงานอย่างเห็นเป้าหมาย ทำงานที่ท้าทายความสามารถ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงและประหัดสุด เป็นการทำงานอย่างมี สติสัมปชัญญะ

ประเวศ วะสี (2539 : 2) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในลักษณะ การศึกษาเพื่อชุมชน : ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาได้กล่าวถึง “ปฏิญญา จอมเทียน” ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยที่รู้จักกันดีในระดับนานาชาติ ที่เป็นประกาศปฏิญญาว่าด้วย “การศึกษาเพื่อปวงชน” ซึ่งมีหลักการว่า ประชาชนทุกคนไม่ว่าเชื้อชาติ ศาสนาใด และอายุเท่าใด จะต้องได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน และการศึกษาดังกล่าวต้องเป็นการศึกษาที่ทำให้มนุษย์ชาติ มีสันติภาพ มีความมั่งคั่ง มีการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และมีส่วนช่วยสนับสนุน การพัฒนาปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เช่น ปัญหาอาชญากรรม ความรุนแรงต่าง ๆ ปัญหายาเสพติด โสเภณีเด็ก โรคเอดส์ เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกันไม่สามารถจะแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งแต่เพียงลำพัง ได้ ญูญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาดังกล่าว คือ การสร้างชุมชนให้แข็งแกร่งที่จะร่วมมือกัน แก้ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวได้

จรูญ สุภาพ (2514 : 331) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมถือเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งของ ประชาธิปไตย เพราะว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ประชาชนพึงมีในการกำหนด นโยบายในการตัดสินใจ และในกิจการต่าง ๆ ของรัฐบาลและในทางการเมือง หรืออาจเรียกได้อีก อย่างหนึ่งว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐบาล อาจถือได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นเกณฑ์ ที่จะ พิจารณาว่าระบอบการปกครองหรือการเมืองของประเทศใด ๆ เป็นเผด็จการหรือประชาธิปไตย ส่วน สกุนต์ สายบุญลี (2537 : 55-57) กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วมนี้นักปราชญ์ทางสังคม ศาสตร์หลายท่านยืนยันว่าเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับการพัฒนาชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะในสังคม ประชาธิปไตย ในงานพัฒนาชนบทหรือหน่วยงานต่าง ๆ แม้แค่สถาบันครอบครัวก็ตาม การมี ส่วนร่วมในภาพกว้างของการพัฒนาชุมชนจะหมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการ พัฒนาชุมชนต่อหมู่บ้านของตนเอง ระหว่างสมาชิกด้วยกัน ระหว่างสมาชิกกับองค์กร ด้วยข้อเท็จจริงและความเชื่อว่างานจะสำเร็จได้ก็ด้วยความร่วมมือของสมาชิก ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือ แห่งการดำรงชีวิตในสังคมเดียวกัน ชุมชนควรมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร
2. ร่วมคิด
3. ร่วมตัดสินใจ

4. ร่วมวางแผนและดำเนินการ
5. ร่วมประเมินผล
6. ร่วมรับผิดชอบ
7. ร่วมรับผลประโยชน์

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 6-8) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ว่า จะต้องมีส่วนร่วมในเรื่องต่อไปนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงลดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรม โครงการชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงานที่วางไว้
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาโครงการ

สมยศ นาวิก (2525 : 1) ได้กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่า คือ กระบวนการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของบุคคล เป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญ การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ที่ถือว่าผู้บริหารแบ่งอำนาจของพวกเขาให้กับผู้อยู่ได้บังคับบัญชาของพวกเขาและเป็นการบริหารที่ผู้บังคับบัญชาต้องการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์กร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 21-25) กล่าวไว้ว่า ในขณะที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และการศึกษานับวันแต่จะมีความสำคัญกับการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมทุกชุมชนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อให้การศึกษาของชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าทันต่อ

ความจริงของสิ่งอื่น ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจัง ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ชุมชนต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่มีความจำเป็นที่จะต้องร่วมกันพัฒนาการศึกษาในชุมชนให้เจริญก้าวหน้าเพื่อใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของชุมชนให้มีคุณภาพ โดยพยายามผลักดันให้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น

2. ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์เพื่อจัดหาจุดพัฒนาการศึกษาให้ลูกหลานร่วมกับคณะครูในโรงเรียน โดยร่วมแสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้รับความสำเร็จ

3. ชุมชนต้องร่วมค้นหาผู้มีความรู้ ความสามารถในท้องถิ่นเข้าร่วมให้การศึกษาในโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ที่ทางโรงเรียนจัดให้

4. ชุมชนเข้าร่วมปฏิบัติงานช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียนอาคารประกอบ จัดและตกแต่งสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ร่วมรณรงค์หาทุนการศึกษาเพื่อพัฒนาโรงเรียน ตลอดจนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดให้ **ให้ดีขึ้น** เป็นต้น

5. ร่วมตรวจสอบผลการพัฒนาโรงเรียน การจัดการศึกษาของโรงเรียน หากพบปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นก็เข้าร่วมแก้ไขปัญหาลงมือและอุปสรรคร่วมกัน

6. สร้างความภาคภูมิใจในผลงาน การพัฒนาการศึกษาร่วมกันโดยชุมชนเข้ารับรู้ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน และร่วมกันภาคภูมิใจในผลงานการพัฒนาโรงเรียน การพัฒนาการศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ โดยชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นลำดับตลอดมา

สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ (2528 : 34-53) ได้ให้ความเห็นว่าตราบดีที่รัฐชี้แจงจำกัดการศึกษาโดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตรานั้นก็ต้องมุ่งหมายประมาณให้มากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งรัฐบาลเองก็ประสบปัญหาในการแก้ไขภาวะเศรษฐกิจและปัญหาการว่างงาน ดังนั้นรัฐบาลจึงควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นไปได้ นั่นข้าราชการก็ต้องลดความเป็นข้าราชการลง มองเห็นคุณค่าของประชาชน และเคารพความเป็นมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมกันเสียก่อน ไม่ว่าจะประชาชนในชุมชนเมือง ชนบท หรือสลัมนั้นหมายความว่า ประชาชนทุกระดับจะต้องเรียนรู้ และเคารพซึ่งกันและกันว่าทุกคนมีความสามารถ มีคุณค่าและควรจะมีตัวแทนฝ่ายศาสนาเข้ามาช่วย เพราะในสมัยก่อนที่จะมีโรงเรียนของรัฐ นั้นวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ประชาชนมีการให้ทาน รักษาศีลภาวนา ดังนั้นเมื่อวัดมีปัญหาหรือต้องการที่จะทำกิจกรรมใด ๆ ก็ได้รับความสนับสนุนช่วยเหลือจากประชาชนเป็น

อย่างมาก อันสืบเนื่องมาจากความศรัทธา มีความรู้สึกเป็นเจ้าของการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากจะเป็นไปในรูปลักษณะคณะกรรมการ ผู้อุปการะ ผู้รับบริการแล้ว ยังถือได้ว่าประชาชนเป็นทรัพยากรในท้องถิ่นที่สำคัญ สามารถช่วยเหลือให้ความรู้ทางด้านอาชีพของท้องถิ่นในฐานะวิทยากร และ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

เฮร์เบิร์ต (Herbert. 1952 : 150-153) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นพื้นฐานในการทำงานสังคมสงเคราะห์และเป็นพื้นฐานของค่านิยมประชาธิปไตย นับเป็นการค้นหาการค้นคว้าเพื่อที่จะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างฉลาดของสมาชิกทั้งหมดในชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงจากประสบการณ์ในการจัดระเบียบและสวัสดิการชุมชน ทำให้รู้ว่าการดำเนินงานถ้าปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว โครงการต่าง ๆ ที่จะทำก็ประสบความสำเร็จล้มเหลว

ซีท ซี มีว (Seah Chee Meow, et.al. 1978 : 22) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การนำเอาประชาชนมาเป็นผู้พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงแทนการเป็นผู้ถูกเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะไม่ว่าพวกเขาจะร่วมกิจกรรมใด ๆ จะทำให้พวกเขาเรียนรู้ขั้นตอนต่าง ๆ ทุกขั้นตอนในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงนับตั้งแต่การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติการวางแผน ขั้นตอนในการปฏิบัติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนา

โยชิโตะ คอนโตะ (2539 : 76) ได้สรุปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่า ถ้าไม่เกิดผลในการเพิ่มพูนความสามารถของผู้นำ สมาชิกของกลุ่มและทุกคนที่เกี่ยวข้องด้วยแล้ว การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงก็จะไม่เกิดขึ้น การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1. เกิดความสำนึกของการรับผิดชอบในงาน
2. การสื่อสารภายในองค์กรเพิ่มขึ้นและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลก็ได้ปรับปรุงขึ้น
3. พรสวรรค์ของสมาชิกในองค์กรและคุณภาพของเขาได้ถูกนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์
4. โครงสร้างขององค์กรได้ถูกเปลี่ยนรูปจาก ผู้นำ-ผู้ตามมาเป็นแบบที่หลายขั้นตอนกว่าสามารถปฏิบัติงานได้ตามความต้องการในโอกาสต่าง ๆ ในทำนองเดียวกันก็สร้างความไว้วางใจแก่ผู้ร่วมงาน และความสามารถในการตอบสนองอย่างรวดเร็วในยามเกิดเหตุฉุกเฉิน
5. ความคิดริเริ่มและความเป็นกลางของสมาชิกในองค์กรจะได้ถูกนำมาใช้
6. เป้าหมายที่คลุมเครือจะกระฉ่างขึ้นและเปลี่ยนรูปไปเป็นจุดมุ่งหมายพื้นฐาน
7. การแบ่งบทบาทในการบรรลุถึงจุดมุ่งหมายพื้นฐานขององค์กรได้มีการตกลงอย่างแน่ชัด หลังจากการยอมรับโดยสมาชิกขององค์กรทุกคน
8. หนทางที่เป็นไปได้ในการบรรลุจุดมุ่งหมายเพิ่มขึ้นหลายทาง และเป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดความสามารถแก่สมาชิกในองค์กร

9. ความสามารถของผู้นำได้รับการปรับปรุงและเพิ่มขึ้น โดยสมาชิกองค์กร

10. ความสามารถของสมาชิกทุกคนจะกว้างขึ้นและเพิ่มขึ้น

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Pateman, 1970 : 14-18) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง และ/หรือ ถอดถอนผู้นำเป็นเครื่องมือของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงาน ดี อย่างไม่ก็ดี ทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้นับตามเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น เช่น การเลือกตั้งทั่วไป การเลือกตั้งโดยคะแนนลับ และการประชุมปรึกษาหารือประจำปี จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมตามนัยของทฤษฎีนี้ มิได้เปิดโอกาสให้ผู้นับตามได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่าง ๆ ที่เสนอตัวเข้าทาสสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้นับตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) ตามแนวความคิดของทฤษฎีนี้ การมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้นทฤษฎียังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาคณะ และพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้นก็คือ การไม่ยอมให้มีส่วนร่วมนับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้นับตาม

2. องค์ประกอบหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ได้มีแนวความคิดในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานของคนที่สามารถชี้้นำการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนอย่างได้ผล ก็คือ ทฤษฎีเชิงความคิดทางสังคม (Social cognitive theory) ซึ่งทฤษฎีนี้มีข้อสมมติพื้นฐานที่สำคัญว่าบุคคลจะตัดสินใจแสดงพฤติกรรมอะไรขึ้นอยู่กับ (กิรติ สิริวิเชียร, 2534 : 36)

1. ความตระหนักถึงความสำคัญของพฤติกรรมนั้น
2. ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองว่าจะแสดงพฤติกรรมนั้นได้
3. ความคาดหวังในผลที่จะได้รับจากการแสดงพฤติกรรมนั้น

จากแนวความคิดตามทฤษฎีเชิงความคิดทางสังคมจะเห็นว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานมีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมการทำงานที่คนเราแสดงออก ซึ่งทฤษฎีแนวความคิดทางสังคมได้มีนักวิจัยได้วิจัยพฤติกรรมของคนทางด้านสังคมวิทยาแล้ว แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่นำทฤษฎีเชิงความคิดทางสังคมมาวิจัยทางการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ในการมีส่วนร่วมในสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า พฤติกรรมในการมีส่วนร่วมในการ

ปฏิบัติงานของคนมาจากองค์ประกอบหรือปัจจัยจากทฤษฎีเชิงความคิดทางสังคมได้ 3 ปัจจัย ได้แก่ ความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วม ความเชื่อมั่นในตนเองที่จะ เข้าร่วมปฏิบัติงาน และความคาดหวังในผลที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าปัจจัยดังกล่าวจะสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริงของคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1 และเขต 2

2.1 ความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในโรงเรียน

ความหมายของความตระหนัก

กู๊ด (Good, 1973 : 54) ได้ให้ความหมายว่าความตระหนัก หมายถึง ความรู้สึกที่แสดงถึงการเกิดความรู้ของบุคคล หรือการที่บุคคลแสดงความรู้สึกรับผิดชอบต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

บลูม, โทมัส และเมดัส (Bloom, Thomas and Madaus, 1971 : 273) ได้ให้ความหมายว่าความตระหนักเป็นขั้นต่ำสุดของภาคอารมณ์และความรู้สึก ความตระหนักเกือบคล้ายความรู้ตรงที่ ทั้งความรู้และความตระหนักไม่เป็นลักษณะของสิ่งเร้า ความตระหนักไม่จำเป็นต้องใช้ปรากฏการณ์หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความตระหนักจะเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้าให้เกิดความตระหนัก

ประกาเพ็ญ สุวรรณ (2526 : 10) ให้ความหมายว่าความตระหนัก หมายถึง การที่บุคคล ลุกคิดได้ ซึ่งการคิดเกิดขึ้นในความรู้สึกว่ามีสิ่งหนึ่ง เหตุการณ์หนึ่งหรือสถานการณ์หนึ่ง ซึ่ง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในสภาวะของจิตใจ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (นิตยา กุ์แสนธนาสาร, 2538 : 32 ; อ้างอิงจาก วิชัย วงษ์ใหญ่, 2523. **พัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่**. หน้า. 133) ได้กล่าวถึงความตระหนักไว้ว่าความตระหนัก เป็นพฤติกรรมขั้นต่ำสุดทางด้านความรู้ (Cognitive domain) แต่ความตระหนักนั้นไม่ได้เกี่ยวกับ ความจำหรือความสามารถระลึกได้ ความตระหนักหมายถึง ความสามารถนึกคิด ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ในสภาวะจิตใจ

รูเนส (Runes, 1971 : 32) ยังได้กล่าวอีกว่าความตระหนักเป็นการกระทำที่เกิดความสำนึก คอฟฟีคา (นาตยา ใจมหา, 2534 : 34 ; อ้างอิงจาก Koffka, 1978 : 212) ได้เสนอ แนวความคิดว่าความตระหนักมีความหมายเหมือนกับความสำนึก (Consciousness) ซึ่งเป็นสภาวะ ทางจิตที่เกี่ยวกับสภาวะที่บุคคลได้รับความรู้ ได้รับรู้หรือได้ประสบการณ์ต่าง ๆ แล้วมีการประเมิน ค่าและตระหนักถึงความสำคัญของตนเองที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของสภาวะตื่นตัวทางจิตใจ ต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งหมายความว่า ระยะเวลาหรือประสบการณ์และสถานการณ์ แวดล้อมหรือสิ่งเร้าภายนอกเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดความตระหนักขึ้น

ไคเซงก์ และอาร์โนลด์ (Kysenck and Arnold, 1972 : 110) ยังได้อธิบายความตระหนัก ในแง่ของจิตวิทยาว่า ความตระหนักเป็นความสัมพันธ์ของความสำนึก (Consciousness) และเจตคติ

(Attitude) ความตระหนักเป็นภาวะของจิตใจ ซึ่งไม่อาจแยกเป็นความรู้สึกหรือความคิดเพียงอย่างเดียวยุติโดยเด็ดขาด

สรุปได้ว่าความตระหนัก หมายถึง การกระทำของบุคคลที่เกิดจากความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่ที่เกิดจากสภาวะจิตใจ ซึ่งทำให้คนเกิดความตระหนัก และแสดงความรู้สึก รับผิดชอบในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานต่าง ๆ

ความตระหนักมีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมอย่างมาก เพราะความตระหนักเป็นการกระทำของบุคคลที่เกิดจากความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่ที่เกิดจากสภาวะจิตใจ การมีส่วนร่วมซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาจะตามมา และจะนำไปสู่ความยั่งยืนของกิจกรรมพร้อมทั้ง ช่วยให้พัฒนาขีดความสามารถของมนุษย์ได้มากยิ่งขึ้น

จากเอกสารเสนอต่อยูเนสโกที่ว่าด้วยปรัชญา และประชาธิปไตยในโลกได้ระบุว่า เป้าหมายประการหนึ่งของการมีส่วนร่วมปรากฏให้เห็นในหลายรูปแบบ รูปแบบหนึ่งก็คือการสร้าง ความตระหนักระหว่างปัจเจกชนบนพื้นฐานของค่านิยมร่วม ถึงแม้ว่าวิธีการสร้างความตระหนัก จะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและสถานการณ์ แต่เป้าหมายหลักในทุกกรณีก็คือ การมีส่วนร่วม และการพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ความตระหนักเป็นเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรมและ ค่านิยมที่มีหน้าที่สร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการกล่อมเกลาจิตใจ และเป็น เป้าหลอมความปรารถนาของชุมชนให้มีส่วนร่วมไปในทิศทางเดียวกัน

2.2 ความเชื่อมั่นในตนเองที่จะเข้าร่วมปฏิบัติงาน ในโรงเรียน

ความหมายของความเชื่อมั่นในตนเอง

สมิท (Smith, 1961 : 185) ได้ให้ความหมายของความเชื่อมั่นในตนเองคือ ความพึงพอใจ ในตนเอง ความภูมิใจในตนเอง หรือการยอมรับตนเอง

สมพร พลอยงาม (อุไรรัตน์ เสนพงศ์, 2543 : 33 ; อ้างอิงจาก สมพร พลอยงาม, 2526. การทดลองสอนความเชื่อมั่นในตนเองแก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่างกันโดยวิธีกลุ่ม สัมพันธ์. หน้า, 185) ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ความแน่ใจหรือมั่นใจหรือกล้าหาญที่จะเผชิญต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนการกระทำต่อสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงแม้จะมีเหตุการณ์หรือ อุปสรรคที่ไม่ทอดทิ้ง ยังคงกล้าเผชิญต่อเหตุการณ์นั้น ๆ ทั้งนี้ต้องไม่ยึดความคิดเห็นของตนเอง โดยไม่ฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเลย

อารี เกษมรติ (2533 : 42) ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง การกล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ ด้วยความมั่นใจ พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ โดยไม่ทอดทิ้ง และสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

นิคินันท์ วิชิตรชัช (2535 : 12) สรุปว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง การกล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจ และมีความเชื่อมั่นที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ตามที่ต้องการ และเด็กจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม และบุคคลรอบตัวเด็ก เช่น พ่อแม่ ครู และบุคคลอื่น ๆ ที่เด็กรู้จัก รวมทั้งการมีโอกาสพบกับความสำเร็จของเด็กด้วย

วาสนา เจริญสอน (2537 : 19) ได้สรุปไว้ว่าความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง บุคลิกภาพ ส่วนหนึ่งของบุคคลที่มีความกล้าหาญในการตัดสินใจกระทำการใด ๆ กล้าที่จะเผชิญต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยไม่ลังเลสงสัยในเรื่องที่ตัดสินใจกระทำการนั้น ๆ นอกจากนี้ความเชื่อมั่นในตนเองของบุคคลยังเป็นเครื่องบ่งชี้ประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต ดังนั้นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงจะเป็นบุคคลที่กล้าที่จะตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตัวของตัวเองมากกว่าที่จะคอยรับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง การกล้าแสดงออก ความพึงพอใจ ความภูมิใจในตนเองมีความเชื่อมั่นที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ตามที่ต้องการ พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ โดยไม่ท้อถอย

ความสำคัญของความเชื่อมั่นในตนเอง

สวนา พรพัฒน์กุล (2520 : 17) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความเชื่อมั่นในตนเองว่าเป็นสิ่งที่แสดงว่าบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีความหมายต่อสังคม ถ้าบุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเองแล้วจะไม่ถึงขอต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ ในสังคมของตน แต่จะเข้าไปมีส่วนร่วมตามสิทธิและหน้าที่ที่ถูกต้อง ดังนั้นความเชื่อมั่นในตนเองจึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ทุกคนกล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่อทุก ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตน และความอยู่รอดของสังคม

ไซมอน (ทศพร มณีศรีขำ และนิรันดร์ จุลทรัพย์. 2542 : 18 ; อ้างอิงจาก Simon. 1964 : 85-89) ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของความเชื่อมั่นในตนเองว่า บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะไม่ชอบงานต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยสิ้นเชิงที่แตกต่างกับคนที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง คือมีความขลาดกลัว และไม่แน่ใจในตนเอง ซึ่งใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในทางนึกภาพเอาเองในสิ่งที่ตนต้องการหรือปรารถนาสิ่งใดก็จะไม่ทำตามลำดับขั้นแห่งความเป็นจริง เนื่องจากเกิดความขลาดกลัว หวั่นวิตกจนกลายเป็นคนไม่ทำอะไรเลย อาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนเราขาดความเชื่อมั่นในตนเอง คือ ขาดความรู้ ขาดความกล้าหาญในทางชอบธรรมและมีความเกียจคร้าน และอาจเนื่องมาจากความเชื่อที่ฝังลึก อยู่ในจิตใจ หรือบางทีก็เป็นผลของความล้มเหลวในอดีต

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง

แบนดูรา (Bandura. 1986) กล่าวถึง ความรู้สึกเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองว่ามี การพัฒนามาจากปัจจัยที่สำคัญ 4 ปัจจัยคือ

1. ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน (Performance accomplishments) ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ว่าตนเองมีความสามารถอยู่ในระดับใดจากสิ่งที่ได้ทำไปแล้ว ประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนประสบความสำเร็จจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ผู้เรียนที่ประสบความสำเร็จบ่อย ๆ ในการทำงานใดทำงานหนึ่ง หรือการใช้ทักษะใดทักษะหนึ่ง จะมีความสุขเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองสูงในการทำงาน หรือใช้ทักษะนั้น ๆ แม้บางครั้งจะพบกับความล้มเหลวบ้าง แต่ยังคงมีความรู้สึกดีดังด้าวสูงอยู่ ตรงกันข้ามกับผู้พบกับความล้มเหลวซ้ำบ่อย ๆ จะทำให้ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองลดต่ำลง

2. ประสบการณ์ทางอ้อม (Vicarious experience) ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากการจินตนาการจากการอ่าน การดูหรือการฟังเรื่องราวเกี่ยวกับผู้อื่น หรือการกระทำของผู้อื่นที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งการกระทำดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงกับการกระทำของผู้เรียนสามารถทำให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น และคิดว่าตนเองก็อาจทำสิ่งนั้น ๆ ได้เช่นกัน

3. การพูดชวนเชื่อจากผู้อื่น (Verbal persuasion) การพูดที่ทำให้ผู้เรียนเชื่อว่าตนเองมีความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ได้สำเร็จ สามารถลดความสงสัยในความสามารถของผู้เรียนลงได้ และทำให้ผู้เรียนเชื่อว่าตนเองมีความสามารถที่จะเอาชนะความยากลำบาก และนำไปสู่ความต้องการที่จะพัฒนาการกระทำของตนเอง

4. การกระตุ้นทางอารมณ์ (Emotional arousal) สถานการณ์ที่ดึงดูดใจสามารถสร้างภาวะกดดันขึ้นภายในตัวของผู้เรียนได้ ถ้าผู้เรียนเฝ้าแต่คิดว่าตัวเองไม่มีความสามารถมละกลัวที่จะเข้าไปอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ ตลอดเวลา เมื่อผู้เรียนต้องเผชิญกับสถานการณ์นั้นจริง ๆ จึงเป็นไปได้ที่ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ออกมา

ซึ่งกล่าวได้ว่าการเชื่อมั่น หมายถึงการกล้าแสดงออก ความภาคภูมิใจ ความพึงพอใจในสิ่งที่ตนกระทำ ถ้ามีการเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนกระทำมนุษย์ก็พร้อมที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ โดยไม่ห่อหุ้ม ความสำคัญของการเชื่อมั่นในตนเองจะทำให้บุคคลกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่หวั่นไหวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคม และจะเข้าไปมีส่วนร่วมตามสิทธิและหน้าที่ที่เกี่วข้องกับชีวิตตนและความอยู่รอดทางสังคม

จากรายงานการศึกษาโลกระบุว่า ขณะนี้โลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในขณะที่โลกมีความเป็นสากลมากขึ้น ผู้คนต่างไขว่คว้าแสวงหาพื้นฐานของตน สำหรับผู้ที่กำลังประสบกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะรู้สึกดีถึงเครือข่ายและการเชื่อมั่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจทำลายระบบคุณธรรมของบุคคล และทำให้บุคคลไม่สามารถเผชิญหน้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ น้อยลง สภาพแวดล้อมเทคโนโลยีแก้ไขก็คือ การศึกษาต้องสอนให้บุคคลมีการตระหนักในการเชื่อมั่นในพื้นฐานเดิมของมนุษย์เองซึ่งจะเป็นที่มาของการเข้าใจผู้อื่น และเข้าใจ

ตนเองดีขึ้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความจงรักภักดีและกาน้ำใจร่วม ซึ่งเป็นพื้นฐานของเอกภาพทางปัญญา ศีลธรรมและการมีส่วนร่วมของมนุษยชาติ

2.3 ความคาดหวังในผลที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในโรงเรียน ความหมายของความคาดหวัง

Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary. (1989 : 501) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคาดหวัง หมายถึง ความปรารถนา ความคาดหวัง ความมุ่งหวังในการปฏิบัติหน้าที่หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นที่เชื่อมั่นได้ด้วยเหตุผลถึงประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับจากเหตุการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต ความคาดหวังเป็นความคิดเห็นหรือทัศนคติที่แสดงออกถึงสภาวะความรู้สึกลงใจ

ธร สุนทรายุทธ (น.ป.ป. : 161) ได้อธิบายเกี่ยวกับความคาดหวังว่า เป็นการตัดสินใจในการแสดงออกโดยใช้ความสามารถของตนเองที่จะคิดหาเหตุผล และคาดการณ์ในอนาคต ซึ่งต้องสร้างขึ้นบนพื้นฐานของการรับรู้ คุณค่าความเป็นไปได้ที่พยายามและยอมรับการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หากทำตามแล้วก็จะได้ผลสำเร็จคุ้มค่านั้น

วิโรจน์ สารรัตนะ (2541 : 101) กล่าวว่า ความคาดหวังเป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้ผลงานตามที่ต้องการซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ความเป็นไปได้ว่าจะปฏิบัติงานได้หรือไม่ ประการที่สอง เมื่อปฏิบัติงานสำเร็จแล้วจะได้รับรางวัลตอบแทนอะไร และประการที่สาม รางวัลที่ได้นั้นคุ้มค่าน้อยเพียงใด

เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ (2540 : 30) กล่าวว่า ความคาดหวัง หมายถึง ความเชื่อเกี่ยวกับความน่าจะเป็นหรือโอกาสของความเป็นไปได้ที่การกระทำเฉพาะอย่างหรือความพยายามเฉพาะอย่างนั้นจะทำให้เกิดผลลัพธ์เฉพาะอย่างตามภายหลัง

สอ เสถบุตร (1991 : 462) ให้ความหมาย ความคาดหวังในลักษณะคาดหมายหรือหวังว่า **ที่จะให้เกิดผลลัพธ์ขึ้นในทางใดทางหนึ่ง** มักมีความหมายค่อนข้างไปทางเชื่อโดยมีเหตุผล

สรุปการคาดหวัง หมายถึง ความน่าจะเป็น ความมุ่งหวัง และคาดการณ์ในอนาคตว่าทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หากทำสำเร็จแล้วจะ**ได้รับรางวัลตอบแทนหรือได้ผลสำเร็จคุ้มค่า** การคาดหวังเป็นทัศนคติที่แสดงออกถึงสภาวะทางจิตใจ โดยทฤษฎีการคาดหวังมีความคิดพื้นฐานคือ คนทุกคนมีความคาดหวังยิ่งถ้าได้รับการยอมรับและความพึงพอใจมากเพียงใด ระดับความคาดหวังก็จะสูงยิ่งขึ้น นอกจากนี้การคาดหวังยังขึ้นอยู่กับการรับรู้และการมีส่วนร่วมในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วย การคาดหวังเป็นปัจจัยพื้นฐานของความเป็นปัจเจกชนในสังคมและเอกลักษณ์ของชาติ ดังนั้นในการจัดการศึกษาศึกษาฝึกฝนให้เกิดการคาดหวังเพื่อที่ผู้เรียนจะได้เกิดการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมเพื่อที่จะได้พัฒนาและปรับตนเองให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ด้วย

ทฤษฎีความคาดหวัง

เดโซ สวานานนท์ (2512 : 95) กล่าวว่า ทฤษฎีการคาดหวังสิ่งที่ได้มาในการเรียนรู้ก็คือ การเตรียมพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาต่อสิ่งหนึ่ง เสมือนว่าสิ่งนั้นเป็นสัจชาตญาณสำหรับสิ่งหนึ่งที่จะตามมา

สังเวียน อ่อนแก้ว (2536 : 65) กล่าวว่า ทฤษฎีความคาดหวังมีองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. การคาดหวังเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้น บุคคลจะมีพฤติกรรมอย่างไรจะขึ้นอยู่กับในใจเขามีการคาดหวังอย่างไรเกี่ยวกับผลที่คิดตามมา เช่น คนที่คาดหวังว่าถ้ามีการผลิตเพิ่มขึ้นเขาจะได้รับการยกย่องก็จะทำให้เขาทำงานหนักขึ้น

2. ความพอใจหรือคุณค่าของผลที่เกิดขึ้น ผลที่เขาคาดหวังว่าจะเกิดขึ้นนั้นได้ก่อให้เกิดความพอใจหรือมีคุณค่าแก่เขาเพียงใด เช่น คนที่มีความคาดหวังว่าเขาทำงานหนักขึ้น เขาจะได้รับค่าจ้างเพิ่มขึ้น ซึ่งจะสร้างความพอใจแก่เขามาก

3. ความคาดหวังเกี่ยวกับความพยายามกับผลการปฏิบัติ ความคาดหวังของบุคคลเกี่ยวกับความยุ่งยากในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคลนั้นว่าจะปฏิบัติงานดังกล่าวหรือไม่

วรุณ (เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ. 2540 : 30-31 ; อ้างอิงจาก Vroom.

1982. *Work And Motivation*. p. 121) มีแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีความคาดหวังว่าคนเราทุกคนมีความคาดหวังต่อ ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากผลของการกระทำที่เขาได้ทำขึ้นมาไปยิ่งกว่านั้น คนทุกคนต่างก็มีความชอบในผลลัพธ์ชนิดต่าง ๆ แตกต่างกันด้วย ซึ่งหมายความว่ามนุษย์เราได้รับการพิจารณาว่ามีความคิด มีการหาเหตุผล และมีการคาดการณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอนาคต และผลที่ตามมาจากสิ่งต่าง ๆ

ความพยายามที่บุคคลหนึ่งใช้ไปเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ในระดับหนึ่งนั้น จะถูกกำหนดโดยอิทธิพลของความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น ถ้าหากเห็นว่าโอกาสของการดำเนินงานให้เกิดผลลัพธ์มีโอกาสสำเร็จน้อยหรือไม่มีอยู่เลย ความมานะความพยายามก็จะมีน้อยหรือไม่มีเลย แต่ถ้าโอกาสที่การกระทำเพื่อให้ถึงจุดมุ่งหมายเป้าหมายนั้นสูง คนนั้นก็จะมีทุ่มเทให้ทำงานนั้นอย่างเต็มที่ ความคาดหวังนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ของบุคคลต่อสถานการณ์ไม่ใช่ความเป็นจริง

สรุปแนวคิดตามทฤษฎีความคาดหวัง คนทุกคนมีความคาดหวังว่าจะมีผลลัพธ์เกิดขึ้น ถ้าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีความเกี่ยวข้องกับตนเองมาก เช่น ถ้าได้รับผลตอบแทนมาก ได้รับการยอมรับมาก ได้รับความพึงพอใจมากก็จะมี ความพยายาม ความมานะบากบั่น ทุ่มเทเสียสละในการทำงานมากยิ่งขึ้น ระดับความคาดหวังขึ้นอยู่กับความรู้ของบุคคลที่มีต่อสถานการณ์

สรุปแนวคิดปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมได้แก่ ความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองที่จะเข้าร่วมปฏิบัติงานและความคาดหวังในผลที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีผู้วิจัยไว้ดังนี้

ขวัญ สงวนเสริมศรี (2529 : 18) ศึกษาเรื่อง ความรู้และความตระหนักของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (ศึกษากรณีอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี) พบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมาก จะมีความตระหนักในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านศิลปกรรมมากขึ้น

สุรพล กาญจนจิตรรา (Surapol Kanchanachita. 1976 : 42) ได้ทำการวิจัยพบว่า มีปัจจัยจำนวน 32 ตัว ที่มีส่วนกำหนดระดับของการมีส่วนร่วมทางสังคม ประกอบด้วย อายุ เพศ สุขภาพ ระยะเวลา การอยู่ในชุมชน ระยะห่างของการตั้งบ้านเรือน ขนาดของครอบครัว มาตรฐานทางสังคมของประชาชน ระดับการศึกษา ระดับของความเป็นอยู่ การครอบครองที่ดิน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติและสัญชาติ พื้นเพของครอบครัว ลำดับชั้นทางสังคม ปัจจัยส่วนบุคคล การปรับตัวทางสังคม ความเชื่อทางศาสนา ความสนใจ ความเฉลียวฉลาด การอบรมทางพฤติกรรม ทัศนคติ ข้าราชการและการติดต่อ ค่านิยมทางสังคม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเชื่อ และการแสดงออกทางพฤติกรรม ความพึงพอใจ การแสดงตัว ประสบการณ์ **หลักชีวิตประจำใจ** การเป็นผู้นำ การตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมรายได้

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านจิตวิทยาสังคม ได้แก่ ความศรัทธา ความรู้สึกเป็นเจ้าของความเป็นห่วง สวัสดิภาพของบุตรหลาน ความเกี่ยวข้องผูกพันโรงเรียน สถานภาพของคนในชุมชน ความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียน ลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนในชุมชน เครือข่ายชุมชน ผู้นำชุมชน ความพร้อมของคนในชุมชน การเห็นความสำคัญของตนเองและความเห็นแก่ความเจริญของส่วนรวม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่จะเกิดต่อส่วนรวม การได้รับเกียรติจากชุมชน การได้รับรางวัลตอบแทน

จากผลการวิจัยข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมและเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านจิตวิทยาสังคม ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากจะมีความตระหนักในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก ความศรัทธา ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความเกี่ยวข้องผูกพันในโรงเรียน ความคาดหวังที่มีต่อ

โรงเรียน การเห็นความสำคัญของตนเองและการเห็นแก่ความเจริญของส่วนรวม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่เกิดต่อส่วนรวม การได้รับเกียรติจากชุมชน การได้รับรางวัลตอบแทน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและสอดคล้องกับทฤษฎีเชิงความคิดทางสังคมที่มีข้อสมมติฐานที่สำคัญในเรื่องการตัดสินใจที่จะแสดงพฤติกรรมของคนที่เข้าไปมีส่วนร่วมว่า เขามีความสำคัญหรือไม่ เขามีความเชื่อมั่นในตนเองหรือไม่ และเขาลาดหวังในผลที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมเพียงใด

3. บทบาทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึงบทบาทของสถานศึกษาไว้ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 13-25)

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ครูผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผล

การประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริการการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรองที่ทำการประเมินคุณภาพนอกของสถานศึกษานั้น

4. ขอบข่ายการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา

ตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็น 6 งาน ดังนี้

1. งานด้านวิชาการ หมายถึง งานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การจัดหาสื่อการเรียนการสอน การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู การวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้ และการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
2. งานด้านบุคลากร หมายถึง การจัดบุคลากรของโรงเรียน การพัฒนาบุคลากร และการกำหนดบทลงโทษหรือระเบียบวินัยแก่บุคคลในโรงเรียน
3. งานด้านกิจการนักเรียน หมายถึง งานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนการสอนของนักเรียนได้แก่ การเกณฑ์-การรับนักเรียนเข้าเรียน กิจกรรมส่งเสริมประสิทธิภาพนักเรียนด้านสุขภาพ แนวโน้ม ทู่นการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย กิจกรรมเสริมสร้างวินัยนักเรียน และกิจกรรมเสริมสร้างจริยธรรมนักเรียน
4. งานด้านธุรการ การเงิน และพัสดุ หมายถึง งานเกี่ยวกับงานสารบรรณ งานการเงิน และงานพัสดุ
5. งานด้านอาคารสถานที่ หมายถึง งานเกี่ยวกับการใช้ การบำรุงรักษา ตกแต่งอาคารเรียน อาคารประกอบ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง
6. งานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง งานการวางแผน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน การให้บริการชุมชนด้านวิชาการ ด้านปัจจัย การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการปฏิบัติงานโรงเรียน มีดังต่อไปนี้

จุฬารัตน์ ดิสุภนธ์ (2537) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานและปัญหาในการปฏิบัติงานของกรรมการศึกษามีดังนี้

1. ให้คำปรึกษา แนะนำในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับการจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ และการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร พบว่า กรรมการศึกษาได้ให้คำปรึกษา แนะนำในระดับต่ำ และโรงเรียนไม่สามารถปฏิบัติตามคำแนะนำนั้นได้
2. การขอความช่วยเหลือและความร่วมมือของประชาชน หน่วยงานต่าง ๆ และส่วนราชการในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่น การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ การส่งเสริมสุขภาพอนามัย การหาวิธีการให้ผู้ปกครองเอาใจใส่แก่นักเรียนดูแล และแจ้งความประพฤตินักเรียน

ปรากฏปัญหาว่าประชาชนส่วนมากยังไม่ได้ให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนเท่าที่ควร

3. การให้ข้อเสนอแนะและประสานงานให้โรงเรียนเข้าร่วมงานประเพณีของชุมชน ให้ชุมชนอาศัยสถานที่ของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมชั่วคราว ครอบครักรเลือกตั้ง การบริการ ข้อมูลข่าวสาร ให้ชมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและเข้าร่วมพัฒนาหมู่บ้าน ปัญหาที่ปรากฏคือ โรงเรียนขาดความพร้อมในการปฏิบัติงาน

4. การแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อจัดกิจกรรมวันสำคัญและจัดงานหาเงินเพื่อพัฒนาโรงเรียน พบปัญหาว่าคณะทำงานมีเวลาในการปฏิบัติงานน้อยมาก

สุรพล กาญจนจิตรรา (Surapol Kanchanachita. 1976 : 42) พบว่า มีปัจจัยจำนวน 32 ตัวที่มีส่วนกำหนดระดับของการมีส่วนร่วมทางสังคม ประกอบด้วย อายุ เพศ สุขภาพ ระยะเวลาการอยู่ในชุมชน ระยะห่างของการตั้งบ้านเรือน ขนาดของครอบครัว มาตรฐานทางสังคมของประชาชน ระดับการศึกษา ระดับของความเป็นอยู่ การครอบครองที่ดิน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติและสัญชาติ พื้นเพของครอบครัว ลำดับชั้นทางสังคม ปัจจัยส่วนบุคคล การปรับตัวทางสังคม ความเชื่อทางศาสนา ความสนใจ ความแลถียวฉลาด การอบรมทางพฤติกรรม ทักษะดี ข่าวดสารและการติดต่อ กำนิยมทางสังคม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเชื่อและการแสดงออกทางพฤติกรรม ความพึงพอใจ การแสดงตัว ประสบการณ์ หลักยึดถือประจำใจ การเป็นผู้นำ การตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมรายได้

ชูชาติ พ่างสมจิตร (2540 : 54-55) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านจิตวิทยาสังคม ได้แก่ ความศรัทธา ความรู้สึกรักเป็นเจ้าของความเป็นห่วงสวัสดิภาพของบุตรหลาน ความเกี่ยวข้องผูกพันโรงเรียน สถานภาพของคนในชุมชน ความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียน ลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนในชุมชน เครือข่ายชุมชน ผู้นำชุมชน ความพร้อมของคนในชุมชน การเห็นความสำคัญของตนเองและความเห็นแก่ความเจริญของส่วนรวม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่จะเกิดต่อส่วนรวม การได้รับเกียรติจากชุมชน การได้รับรางวัลตอบแทน

สุนทร ขอบทำดี (2534 : 78) ศึกษาบทบาทของคณะกรรมการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง พบว่า คณะกรรมการศึกษาส่วนใหญ่มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์โรงเรียนมีส่วนร่วมในการประชุมผู้ปกครองนักเรียน ประสานงานให้มีการเผยแพร่ข่าวสารในที่ชุมชน และขอ

การร่วมมือให้ผู้ปกครองมาเยี่ยมโรงเรียน ร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในด้านการให้บริการแก่ชุมชน มีส่วนร่วมในการเสนอแนะและประสานงานให้โรงเรียนกับหน่วยงานอื่น ให้บริการความรู้แก่ประชาชนที่โรงเรียน และแสวงหาความช่วยเหลือจากชุมชนนำมาปรับปรุงอาคารสถานที่ให้บริการชุมชนในด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชนนั้นได้สนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรมประเพณีของท้องถิ่นให้ครูและนักเรียนร่วมพัฒนาชุมชนและสนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรมร่วมกับประชาชนในด้านการให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมของโรงเรียนมีบทบาทขอความร่วมมือประชาชน ร่วมจัดกิจกรรมวันสำคัญที่โรงเรียน ช่วยพัฒนาโรงเรียนด้วยแรงงาน ช่างก่อสร้าง และแสวงหาความช่วยเหลือจากนักเรียนจากชุมชน โดยจัดหาอาหารกลางวัน ทุนการศึกษา เสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น มีบทบาทแสวงหาความช่วยเหลือจากประชาชนมาสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มโรงเรียนในการแข่งขันกีฬา งานวันเด็ก เข้าค่ายพักแรม จากกลุ่มบุคคล ศิษย์เก่า จัดตั้งกองทุน มูลนิธิเพื่อพัฒนาโรงเรียน ให้ข้อมูลและการให้บริการของโรงเรียนแก่หน่วยงานอื่น เช่น วัด สถานีอนามัย สภาตำบล ฯลฯ

ด้านปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาทของคณะกรรมการศึกษานั้น พบว่าคณะกรรมการศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพส่วนตัว ไม่มีเวลาให้คำปรึกษา แนะนำ เสนอแนะประสานงาน แสวงหาความช่วยเหลือ และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และไม่ทราบว่าหน้าที่ประชาสัมพันธ์โรงเรียน ส่วนประชาชนไม่กล้าบอกกิจกรรมของตนและมีฐานะค่อนข้างขัดสนยากจนจึงไม่อาจให้ความช่วยเหลือได้

เจษฎา บุรณะจารุ (2540 : 68) ได้ศึกษาความต้องการของคณะกรรมการโรงเรียนเกี่ยวกับการให้บริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่าคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความต้องการเกี่ยวกับการให้บริการชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับความต้องการจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการพัฒนาชุมชน และร่วมกิจกรรมชุมชน มีความต้องการมากกว่าด้านอื่น รองลงไป ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

สุเมธ แสงนิมนวล (2531 : 24) ได้วิจัยพบว่า ตัวแปรที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในงานทุกอย่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติสูง จะเป็นตัวแปรที่เปลี่ยนแปลงได้ เช่น ความพอใจ และความเข้าใจในหลักการ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ซอร์เบลโล (Sorbello, 1978 : Abstract) ได้ศึกษาบทบาทของผู้ปกครองนักเรียนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังตามทัศนะของครูใหญ่และครูโรงเรียนประถมศึกษา ผู้ปกครองนักเรียนและผู้ปกครองที่ไม่ใช่ นักเรียนประถมศึกษา

โดยศึกษาในความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ 1. ด้านการบริหารทั่วไป 2. นักเรียน 3. อาคารสถานที่ อุปกรณ์อำนวยความสะดวก 4. หลักสูตร และ 5. ประชาสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มมีความเห็นว่า ผู้ปกครองนักเรียนมีความเกี่ยวข้องกับโรงเรียนการจัดหลักสูตรการประเมินผลของครู ระเบียบวินัยโรงเรียน และเสนอให้บุคลากรทุกฝ่ายไม่ใช่แค่ผู้ปกครองให้มีส่วนในการกำหนดจุดมุ่งหมายของโรงเรียน

ครูและครูใหญ่มีความเห็นว่า ผู้ปกครองไม่ควรเกี่ยวข้องกับทางโรงเรียน ผู้ปกครองยังไม่มีความรู้พอ และไม่แน่ใจในกลุ่มที่เป็นผู้ตอบที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง ไม่เห็นด้วยที่ผู้ปกครองกระตือรือร้นและรับผิดชอบ

แอนทายา (Antaya. 1997 : Abstract) ได้ศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ตามการรับรู้และบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงในการปฏิบัติงานโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการโรงเรียนในรัฐแมสซาชูเซตส์ จำนวน 7 คณะ โดยใช้การศึกษาเป็นรายกรณี (Case study) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม และการศึกษาเอกสาร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. คณะกรรมการโรงเรียนทั้ง 7 คณะ มีบทบาทหน้าที่ตามการรับรู้ในการปฏิบัติงานโรงเรียนแต่ต่างด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีบทบาทหน้าที่ตามการรับรู้ในการปฏิบัติงานโรงเรียนในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

2. คณะกรรมการโรงเรียนมีบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงในการปฏิบัติงานโรงเรียนเกี่ยวกับการบริหารงานโรงเรียน และการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด และมีความต้องการปฏิบัติงานเกี่ยวกับด้านงบประมาณมากที่สุด

3. คณะกรรมการโรงเรียนมีบทบาทหน้าที่ตามการรับรู้และบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงในการปฏิบัติงานโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ชอร์นีย์ (Chomey. 1994 : Abstract) ได้ศึกษาบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียน โดยใช้รูปแบบแผนภาพความคิด (Concept mapping) เพื่อศึกษาถึงบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนในด้านการให้คำปรึกษาแก่ทางโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นคณะกรรมการโรงเรียนเมืองอัลเบอร์ตา ประเทศแคนาดา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนในด้านการให้คำปรึกษาแก่ทางโรงเรียนเรียงลำดับตามความสำคัญได้แก่ การให้คำปรึกษาในเรื่องส่วนตัวหรือการให้คำปรึกษาในเรื่องการพัฒนาความชำนาญ การให้คำปรึกษาในเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์วิกฤตที่เกิดขึ้น การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม การให้คำปรึกษาในเรื่องการฝึกอบรม การให้คำปรึกษาในเรื่องการทำงานภายในองค์การของคณะกรรมการโรงเรียน การให้คำปรึกษาในเรื่องกิจกรรม